

Марија Брујић

marija.brujic@f.bg.ac.rs

„Тако близу, а тако далеко“: културне представе о евроинтеграцијама Србије међу исељеницима у Љубљани***Апстракт:**

Прихватајући тумачење да су „културне представе“ оруђе културне когнитивности и користећи транснационализам као референтни оквир за разумевање мигрантских искустава, у овом раду истражујем шта о евроинтеграцијама Србије и Европској унији мисле српски исељеници у Словенију. С једне стране, у раду се указује на, и даље, незауставиву емиграцију вискообразованог кадра из Србије (“одлив мозгова”). Са друге стране се скреће пажња на то шта „обични“ људи имају да кажу о „великим темама“ или, у овом случају, о великом процесу, као што су евроинтеграције. Транснационална искуства мојих испитаника, заснована на животу и у Србији и у Словенији, истовремено може да представља важан путоказ креаторима миграторних политика пружајући могуће одговоре на питање: због чега људи и даље одлазе из Србије у Европску унију кад смо на „европском путу“?

Кључне речи:

културне представе, Европска унија, евроинтеграције, Србија, транснационализам, „одлив мозгова“

* Текст је резултат истраживања на пројекту *Идентитетске политике Европске уније: Прилагођавање и примена у Републици Србији (177017)*, Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС, као и учешћа на билатералном пројекту *Идеје о Европи и европеизацији у компаративној перспективи: Словенија и Србија*, Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду и Научноистраживачког центра у Љубљани. Захваљујем се професорки Илдико Ердеи са Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду што ми је пружила прилику да део свог докторског истраживања спроведем у Љубљани, а др Сари Луначек са Одељења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Љубљани и др Тањи Петровић, вишој научној сарадници Научноистраживачког центра у Љубљани, на подршци и помоћи при проналажењу саговорника што ми је, истовремено, поједноставило истраживачки рад и олакшало боравак у Љубљани. Свим саговорницима сам захвална на доброј вољи да са мном поделе своја лична искуства и размишљања о животу у Словенији, пријатној сарадњи и угодним разговорима.

Увод

Иако је Република Србија истовремено емиграциона и имиграциона земља, приметно је да се њен емиграциони потенцијал заснива на све већем иселјавању високообразованог становништва, док су имигранти углавном (били) избеглице из Хрватске и БиХ, расељена лица са Космета и, тренутно, нерегуларни мигранти или азиланати (Вобић и Вабовић 2013).¹ Истражујући миграције у Србији (пре свега се фокусирајући на Мађаре који одлазе из Србије), Габрић-Молнарова (Gábrity-Molnár 2008, 4, 5) закључује да савремене иселјенике (од 1990-их) чине „млади стручњаци (компјутерски специјалисти, програмери, инжењери, проналазачи, микробиолози, доктори наука, медицинари, уметници и спортисти)“. Због такве слике емиграционих таласа из Србије, у литератури се врло често говори о „одливу мозга“ (енг. *brain drain*), или пак „губљењу мозга“ (енг. *brain waste*) (в. Bêlorgey et al. 2012, 59; Grečić 2002). Процењује се, с тим у вези, да српску дијаспору чини између 2,5 и 4,5 милиона људи.² На основу прелиминарних резултата пописа из 2011. године, у иностранству (дуже од годину дана) живи око 290.000 грађана Србије, иако се претпоставља да је број много већи.³ Према подацима из *Политике*, сваке године више од 32.000 људи оде из Србије⁴, пре свега у Немачку (преко 9.000), затим у Аустрију (преко 4.200), Словенију (преко 3.100), Италију (око 2.700), САД (око 2.600), Швајцарску (око 2.300), Мађарску (око 1.500), Велику Британију (око 1.300), Француску (око 1.100), и Шведску (око 900).⁵

Специфичније гледано, каква је ситуација са Србима у Словенији? Јадранка Ђорђевић Црнобрња је, током свог теренског рада 2007.

¹ Влада Републике Србије, *Миграциони профил Републике Србије за 2010. годину*, Република Србија, 2010, 9. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2010.pdf (приступљено 10. 9. 2015).

² Влада Републике Србије, Стратегија за управљање миграцијама, *Службени гласник РС* 55 (05) и 71 (05) – исправка, 101 (07) и 65 (08), 1999, 3. Преузето са: <http://media.dijasporanis.com/2014/02/Strategija-za-upravljanje-migracijama-2009.pdf> (приступљено 10. 9. 2015); Влада Републике Србије, *Миграциони профил Републике Србије за 2011. годину*, Београд, 2011, 30. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2011.pdf (приступљено 10. 9. 2015).

³ Србија у бројевима. Све о попису становништва 2011. године, *Политика* (додатак), 28. новембар 2011.

⁴ Поред Срба, најчешће одлазе Роми, Албанци и Бошњаци.

⁵ Најмање 30.000 особа годишње одлази из Србије, *Политика*, 18. децембар 2012. Преузето са: http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Najmanje-30_000-osoba-godisnje-odlazi-iz-Srbije.lt.html (приступљено 30. 12. 2012).

године, истраживала етнички идентитет Срба који су, после 1991, отишли у Љубљану. Ауторка говори о два миграцијска таласа у Словенију после II светског рата. „Први миграцијски талас“ се односи на период од 1960. до 1980. година, а „други миграцијски талас“, који још увек траје, почиње деведесетих година прошлог века.

Словенија је била атрактивна дестинација за грађане Србије чак и током периода постојања заједничке државе (СФР Југославије), с обзиром на њен константно виши ниво економског развоја и животног стандарда. Њена атрактивност посебно је порасла након што се прикључила Европској унији у 2004. години, што ју је ставило на сам врх нових земаља одредшта. Међутим, глобална економска криза утицала је на велики пад имиграције страних држављана у Словенију током 2009. и 2010. године, укључујући и мигранте из Србије (Kupiszewski et al. 2012, 34).

С обзиром да се Словенија отцепила 1991. године, једна од карактеристика овог таласа јесте „исељење у другу државу“, када Словенци од „суграђана постају странци“ (Ђорђевић Срнобрња 2010, 83, 84; Prelić 2009).⁶ Затим, иако нека истраживања показују да српски мигранти у Словенији имају углавном само основно или средње образовање (Kupiszewski et al. 2012, 34), Ђорђевић Црнобрња примећује све учесталије миграције високообразованих младих људи после 2000. године (Ђорђевић Срнобрња 2010, 84, 86). Док су, током 1999. године, емигрирали из „безбедносних разлога“, после 2000. године њени испитаници одлазе из Србије због посла или добијене стипендије за студирање (Ђорђевић Срнобрња 2010, 86)⁷, што потврђују и резултати мог истраживања.

Током новембра 2012. године, боравила сам у Љубљани и разговарала са десеторо грађана пореклом из Србије, на тему евроинтеграција Србије. У ту сврху, користила сам, као метод долажења до података, полуструктурисани интервју, а као метод избора испитаника – „метод грудве“. Неки од саговорника су имали словеначко држављанство (и морали су због тога да се одрекну српског), док су остали били или у процедури конкурисања или су планирали да конкуришу када испуне неопходне услове. Словенија се сматра најнапреднијом државом бивше СФР Југославије што је „доказала“ уласком у ЕУ 2004. године, као прва од земаља бивше СФРЈ⁸

⁶ Миграције Срба у Словенију су забележене још у XVI веку (Prelić 2009, 54).

⁷ Ауторка говори да су испитаници, упркос „материјалном и социјалном капиталу, имали потребу за етничком мимикријом“, односно избегавали су да кажу да су из Србије (Ђорђевић Срнобрња 2010, 87, 88).

⁸ Хрватска је ушла у Европску унију, средином 2013. године.

и честа је дестинација српских исељеника (уп. Petrović 2009, 14).⁹ Желела сам да сазнам како они, који су „тако близу“ (географски, лингвистички, национално-историјски итд.) „а тако далеко“ (као словеначки држављани и грађани/становници ЕУ, између осталог), виде европеизацију Србије, односно како они који „више нису на Балкану“ виде евроинтеграције једне балканске државе која, с обзиром на свој географско-политички али и симболички положај, не може да „побегне“ са истог.

Имајући у виду олакшице које су донели појединаштво међународног саобраћаја и развој телекомуникационих технологија, све чешће се, у литератури, о мигрантима говори као о носиоцима транснационалних искустава, њиховим вишеструким идентитетима, дељеним лојалностима и познаваоцима друштвене, политичке и културне климе у земљи пребивања и земљи порекла (в. нпр. Vertovec 2009). Иако је нов термин, „транснационализам“ није нова мигрантска пракса, иако није нужно ни одлика свих миграната. Са друге стране, с обзиром на близину Србије и Словеније, упућеност у социо-културно и политичко стање и контакте и везе које моји саговорници одржавају са својом породицом и пријатељима у Србији, сматрам да су њихова транснационална искуства и познавање прилика у Србији, Словенији и Европској унији важна у тумачењу српских евроинтеграција. Стога, њихова мишљења о евроинтеграцијама Србије и ЕУ третирам као „културне представе“, односно као културно и искуствено (транснационално) посредовано знање, а не као чињенично стање. У том смислу прихватам Жикићеву дефиницију који објашњава да

појам „културне представе“ (...) односи се на мање-више конзистентан скуп идеја које одређена група људи има о некој појави из стварности и укључује фактичка знања о тој појави, њене симболичке референце у култури којој припада дата група, дискурзивну, нормативну или стварну повезаност са другим културним артефактима, симболима, појавама, процесима и томе слично, као и стереотипне погледе на дату појаву, засноване на њеном социокултурном третману у стварности (Жикић 2013, 19).

„Измештена перспектива“ мојих саговорника додатно употпуњује слику о европеизацији Србије и спроведена антрополошка истраживања о културним представама о Европској унији међу

⁹ У Словенију, углавном одлазе лекари, стоматолози, фармацеути и медицинске сестре. Видети: Најмање 30.000 особа годишње одлази из Србије, *Политика*, 18. децембар 2012. Преузето са: http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Najmanje-30_000-osoba-godisnje-odlazi-iz-Srbije.lt.html (приступљено 30. 12. 2012).

Србима.¹⁰ Такво истраживање постаје још интересантније с обзиром на растући евроскептицизам у домаћој јавности (в. нпр. Антонић 2012, 143-195; Milenković 2014, 240)¹¹ али имајући у виду и протесте против словеначких власти, сукобе и нереде са полицијом изазваних рецесијом у Словенији и критиком лоше социјалне и економске ситуације у земљи,¹² који су били актуелни током и после мог истраживања. Циљ истраживања је двојак: да се повуче паралела са истраживањима о перцепцији Европске уније и евроинтеграција Србије међу Србима који живе у Србији (Радовић 2009; Жикић 2013) и скрене пажња на то шта „обични“ људи имају да кажу о „великим темама“ или, у овом случају, о великом процесу, као што су евроинтеграције. Резултати истраживања и перспектива „одоздо“ могу да буду показатељи стратезима како миграторних тако и евроинтеграцијских политика и националних реформи о томе због чега људи (и даље) одлазе из земље и које проблеме у Србији сматрају кључним факторима за сопствену одлуку да живе и остану Европској унији, односно Словенији.

Културне представе Срба из Љубљане о евроинтеграцијама Србије

Како су и истраживачи пре мене приметили, културне представе о Европској унији су пре показатељ стања у Србији него у Унији (уп. Радовић 2009; Жикић 2013). С тим у вези, Европска унија постаје референтни појам у односу на кога се гради и процењује стање у Србији и представља слика Србије.

¹⁰ Радовић је спровео истраживање међу средњошколцима и студентима о културним представама о Европи/Европској унији (Радовић 2009) а Жикић међу високообразованим грађанима, позитивно оријентисанима ка уласку у ЕУ (Жикић 2013). У докторској дисертацији, бавила сам се мишљењима о евроинтеграцијама Србије међу Србима који живе у Бечу и Љубљани (Крстић 2013). Овај рад представља допуњену и прерађену верзију поглавља у оквиру кога сам се бавила словеначким искуством.

¹¹ Уп. The Government of the Republic of Serbia, *European Orientation of the Serbian Citizens. Public Opinion Poll*, 2014. Преузето са: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/opinion_poll_14.pdf (приступљено 14. 11. 2014).

¹² В. нпр. Љубљана: *Žestok sukob policije i demonstranata, desetina povređenih, Večernje novosti*, 30. novembar 2012. Преузето са: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:408341-Ljubljana-Zestok-sukob-policije-i-demonstranata-desetine-povredjenih> (приступљено 30. 12. 2012); *Sukobi u Ljubljani: povređenih 30, uhapšeno 33, Večernje novosti*, 1. decembar 2012. Преузето са: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:408504-Sukobi-u-LjubljaniPovređenih-15-uhapšeno-30> (приступљено 30. 12. 2012).

Какво је виђење Србије људи који су добровољно одлучили да живе у Словенији, односно да остану у Словенији и по њеном уласку у ЕУ?

У Љубљани сам разговарала са десеторо људи о евроинтеграцијама Србије, на основу њиховог искуства живљења у Србији и, сада, у Словенији, односно Европској унији. Сви саговорници су Срби, пореклом из Србије (Београд, Јагодина, Ниш, Нови Сад, Смедеревска Паланка, Сврљиг и Ужице), иако већина има словеначко држављанство.¹³ Самим тим, разговарала сам са Србима који живе и раде у Словенији, од којих су неки „постали Словенци“, а један испитаник је, чак својевремено, потпуно избрисан из националног регистра и самим тим „престао да постоји“.¹⁴ Даље, сви су високообразовани, рођени између 1960. и 1982. Сем (најстаријег) испитаника који је дошао 1987, сви остали су дошли у периоду 2000-2010.

Дијапазон разлога за миграрање је велики, мада се може објаснити често критикованим *push-pull* моделом, односно одбијајућим и привлачним факторима.¹⁵ Један испитаник је дошао 2000. године, пре смене власти, избегавајући одслужење војног рока, због несигурне и неизвесне ситуације у Србији. Остали саговорници су дошли из следећих разлога: због постдипломских студија и доступности стипендија; брачних/партнерских веза и/или посла, свог или

¹³ Само једна испитаница, која има статус студента докторских студија, живи официјелно у Србији, док сви остали живе и раде у Словенији, односно имају боравиште у Љубљани. Истовремено, она је једина која нема посао. У струци, посао су, углавном, нашли (и то релативно брзо) инжењери и програмери, односно саговорници који су завршили техничке науке, док генерално важи мишљење да је тешко наћи посао у друштвеним и хуманистичким наукама. „Избрисани“ саговорник је после „брисања“ отворио своју филмску продукцију. Честа је пракса да високообразовани мигранти у иностранству раде нискоквалификоване послове, послове ван струке (в. Schiff 2006; Özden 2006; Bauder 2006; Martin et al. 2006, 122-124) или послове у вези са одржањем заједнице (кроз наставу матерњег језика, разна удружења и сл.), што показују и случајеви неких мојих саговорника из Љубљане који раде у Српском културном центру „Данило Киш“ (<http://www.dkis.si/>; <http://www.radiostudent.si/druzba/kontrola-leta>), преко пројеката Европске уније.

¹⁴ На пример, према подацима пописа, Словенија је, 1981, имала 41.695, 1991. године – 47.401, а 2002. године – 38.984 Срба, односно 1,9% укупног становништва (Prelić 2009, 54, 56). Око 25 000 људи је, 1992, избрисано из словеначког регистра сталног становништва, а тек 2008. године, словеначка влада се укључила у решавање тог проблема (Stojić 2009, 70, 71; Jalušič 2007 према: Stojić 2009, 70). Такође в. Medica 2012, 54-56.

¹⁵ Иако је често критикован као дескриптиван, арбитражан и неадекватан за објашњавање комплексних типова миграција (Castles et al. 2014, 28-29), на микронивоу, овај модел ипак „пије воду“.

партнеровог. Наравно, током времена су се њихови статуси на разне начине испреплитали и то је један од разлога зашто сам одлучила да не класификујем своје испитанике на основу разлога за миграње, као што је то чест случај у студијама миграција. Неки аутори (Castles et al. 2014, 26) доводе у питање могућност прављење типологије, зато што су „разлози за миграње многоструки и тешко се раздвајају“. Поред тога, мењају се и разлози зашто људи одлучују да остану у земљи пријема. Неки моји саговорници који су дошли због љубави су, у међувремену, нашли посао, а неки саговорници који су дошли због посла (а без партнера/ке) су се венчали са Словенцем/Словенком и сл. С тим у вези, како подсећају Бобићева и Бабовићева (Bobić i Babović 2013, 211), такође и „исходи [миграња] често одступају од првобитних намера, планова и сл.“.

Само једна испитаница се не дружи са Србима и не осећа носталгију нити потребу да се врати у Србију по завршетку (докторских) студија, иако она једина нема решен статус боравка. Други испитаници имају, рекла бих, помешана искуства, што је типично за транснационалне мигранте. На пример, најстарији испитаник, пореклом из Ниша, дошао је, као војник ЈНА, 1987, у Љубљану, где је упознао своју садашњу супругу због које је и остао. Међутим, словеначка влада га је деведесетих година избрисала из списка регистра грађана, те је постао један од „избрисаних“. Захваљујући супрузи која је Словенка, успео је да остане. Истовремено се активистички ангажовао да промени своју позицију. Године 2007, добио је сталан боравак, а наредне године су му вратили пасош. Његова искуства о Европској унији су подељена:

Значи, то је нека држава [ЕУ], односно групација држава које су опредељене да владавина права буде основни начин како се функционише. То је у Словенији, и иначе у малим државама, било јако битно, зато што мале државе немају моћ и на права се позивају. Они очекују заштиту... Е сад ако повежем то са „избрисанима“, рецимо, могу да кажем да свих тих година догађања „избрисаних“, та заштита правна није функционисала. Значи, никог у Европској унији није било брига шта се догађа. Сматрало се да је то унутрашње питање Словеније... Европска унија, сав тај њен бирократски апарат ништа ту није направио. Не самоиницијативно. Нити је успео нешто да помогне нити да предузме неке кораке... Али дејство Европске уније се показало тако што смо ми успели да надвладамо национални интерес, тако што смо се ујединили... Добробит Европске уније се показала у томе што смо ми, преко неких веза, ступили у контакт са италијанским комунистима који познају неке адвокате, који се баве искључиво људским правима. Ти људи су повели процес на Европском суду и коначано га добили... Можда то, у ствари, нема везе са Европском унијом? То је Европски суд у Стразбуру који функционише за све државе потписнице.

Без обзира да ли саговорници сматрају да Србија треба да постане део Европске уније или не, скоро сви мисле да би Европска унија донела Србији (у случају њеног приступања) ред, организацију, стандарде, квалитетније деловање јавне управе и државних служби, бирократију и законе које би морала да поштује и да их се придржава. Важну предност Европске уније виде и у увођењу безвизног режима.

Саговорник који је, због супруге Словенке, дошао 2010. наводи да су предности приступања у администрацији, бесплатном здравственом осигурању на територији ЕУ и приступу европским фондовима:

Јако ми је смешно када људи у Србији, евроскептици (...) када се читава прича сведе на то „нећемо моћи да печемо ракију и да кољемо свиње“...¹⁶ Као да смо сви, не знам. Нико се не пита да л' ће деца моћи бесплатно да се школују у Холандији или Француској, него размишљају да л' ће моћи да пеку ракију. *By the way*, и то је лаж, могу да пеку ракију. Словенци пеку домаћу ракију, само не могу да продају, наравно. Али могу да пеку ракију и да кољу свиње. Због тих практичних разлога мислим да би требало ући у Европску унију. Да ли је, ипак, као идеја, уз све мане које се сад показују у

¹⁶ Друга истраживања иселеника у којима сам учествовала (заједно са проф. др Драганом Антонијевић и Аном Банић Грубишић), спроведена у Великом Градишту и, затим, у Бечу 2012. године, потврђују овај коментар да се многи боје за судбину српске ракије и печених прасића (иако их то не спречава да имају држављанство неке ЕУ земље, нити утиче на њихову одлуку да се не врате кући). На пример, саговорник који је отишао са родитељима 1969. године из Србије у Париз за себе каже да је постао Француз иако има два држављанства. Он каже да ће српски народ теже да прихвати оно што се захтева од њега зарад евроинтеграција: „Зато што народ је навик'о да ради шта хоће једноставно. Највећи проблем да прави ракију, а то ће да се забрани. И вино и шта ја знам. Тамо не смеш да направиш ни сто грама алкохола званично“. Наравно, постоје изузеци који нарушавају правила. Испитаник из Великог Градишта је од 1997. до 2005. године живео у Швајцарској (која је такође изузетак по себи, пошто није ЕУ али се, на неки начин, европеизује, зато што усклађује своје законе са законима ЕУ, уп. Olsen 2002; Borneman and Fowler 1997, 492). Његови родитељи су остали, а саговорник се вратио јер, како је сам рекао, у Србији је оставио леп живот и пријатеље, док му у Швајцарској „није одговарао менталитет“. Он сматра да улазак у Европску унију није добро решење и да то неће бити добро за Србију, иако је, по политичком опредељењу, демократа: „Једно мишљење да неће бити добро за Србију јер ће бити другачије. Па 'јд да кажем оно што је рекао Тома Николић, 'да видим ко ће да ми забрани да печем своју ракију у свом дворишту?' Прво, тога стварно неће бити. Да ја не смем да закољем прасе у свом дворишту, а живим на селу и не смем да окренем ражањ. Прво то, а наш менталитет је доста везан за ту шљивовицу и за то печење. То је прво. Друга ствар. То је једно мишљење да неће бити добро. Значи доћи ће велики и појешће мале. Да ту неће бити места за нас мале... Уцењиваће... Ако мислите да у Европској унији или Швајцарској постоји демократија, ви се гадно варате“.

време ове кризе и, не знам, приче о тој економској зависности... Економска зависност је, изгледа, неминовна, нажалост... Друга ствар је политика Европске уније према Србији, која се мени, искрено, не свиђа. Није пријатељска политика. Визе су трајале дуже после Милошевића, него за време Милошевића. А уведене су због Милошевића... Али, ако би хтели да размишљамо практично, итекако би нам користило да уђемо у Европску унију. Како ћеш бити конкурентан с неким производом кад си ван сваке приче? И не мислим да можемо живети као неко острво.

Међутим, када је у питању ред, уређеност и организација у Словенији, троје саговорника који су живели у Словенији пре 2004. године, опет, сматрају да је Словенија била таква и пре уласка у Европску унију. Са друге стране, тренутно стање у Словенији се углавном сагледава као пад стандарда и лошије него пре пар година, због уласка и увођења евра и/или због светске економске кризе која све више узима маха.

Саговорник који је дошао 2003. и ради у струци каже да

уласком у Европску унију чини ми се да је стандард пао и то охохо. Све је скочило, плате су ту мање-више остале исте. После је дошла и та криза тако да је сад тешко рећи шта је ту пресудно... Мени се чини, бар, да мале рибе остају мале рибе, велике рибе остају велике рибе у Европској унији... Уласком у Европску унију Словенија је добила конкуренцију са којом не може да се носи.

Једна испитаница, удата за Словенца, такође примећује да

уласком Словеније у Европску унију све је почело да иде низбрдо... Словенци, на пример, врло често кажу како су некада морали да слушају Београд а сад морају да слушају Брисел и онда им то дође на исто. И да немају ту самосталност за коју су се борили.

Неки саговорници сматрају да, иако је Словенија део Европске уније, систем не функционише увек „европски“ или „шведски“. На пример, људи на положајима су фалсификовали докторате и, и даље, има корупције и непотизма:

Делује уређено, али кад уђеш мало дубље онда видиш да постоји пуно корупције, постоји пуно непоштености и свега тога. Пре недељу дана су нестали пописи за референдум.

Тренутно, ситуација је грозна. Тренутно је на власти Јанез Јанша, који је, без увијања, један болестан човек. Мене ужасно подсећа на Шешеља... Скресали су све живе фондове... А штедња је искључиво на убијању социјалне државе. Људи који живе од културе сад живе невероватно лоше у Словенији. Свима су скресане плате у јавном сектору, на факултетима, ужас.

Словенија је много ближа Балкану него што је, на пример, једној Шведској или скандинавским земљама, у сваком погледу. Што се тиче начина функционисања медија, привреде, ствари су сређеније него у Србији, међутим и овде има неких... Има пуно корупције, заобилажења закона... Многе ствари се раде мимо свих закона. Значи, много све то подсећа на Србију и то сам се ја много разочарала... Интересне групе су јако међусобно повезане.

Када је у питању постојање дискриминације или потцртавање разлика МИ (Словенци) : ВИ (Срби), многи саговорници нису били дискриминисани нити имају осећај другости у Словенији. Други су, на пример, чули за то, али сами нису доживели. „Има и скинса, фанатичних националиста“, које саговорник никада није видео али, „нису ни овде људи оперисани од тога али је тога овде много мање“:

Ја сам, на пример, тог пребацивања и исправљања у говору највише доживела у Меркатору од продавачице која носи српско име и презиме, док, на пример, од словеначких продавачица никад нисам. Оне су се увек страшно трудиле.

Међутим иста саговорница која је дуго времена имала проблема да нађе посао мисли да сам улазак у ЕУ ништа није променио:

Променила је криза. У оном моменту кад се појавила криза, кад се појавила рецесија и то, одмах је кренуло. Знаш оно, 'ај'мо да избацимо ове који нам нису потребни и одмах су се појавиле те националистичке тенденције.

Она је навела пример када се пријавила за неки посао и добила одговор да су се, на тај конкурс, пријавили „многи знани Словенци и Словенке“ и да су неки од њих изабрани:

То чувам и дан данас. Папир где пише „знани Словенци и Словенке“.

Наравно, многи су ми отрежњено рекли да се Словенија не разликује много од Србије и да је такође ксенофобична и националистичка земља (али да је словеначки национализам бенигни у односно на српски). Са друге стране, поред „избрисаног“ испитаника, неки саговорници су навели свакодневна искуства и непријатности пошто се разлике

осећају у ваздуху. Тај осећај другог реда није случајан, то није, чак да кажем, ни сама ствар поједница. То је мало проткано у целом систему. Значи, тога има и тога ће бити докле год смо ми овде.

Саговорници која прича словеначки са акцентом који личи на руски или украјински, једном су код лекара рекли, када је замолила да јој се промени термин, следеће:

„А, не знам да ли би тако измишљала у Русији. Буди задовољна што си уопште добила термин“. Зато што има гомила наших људи овде који не смеју да причају са децом својом на свом матерњем језику, што је неприродно. Значи, људи кад су у окружењу, на пример, у аутобусу или, не знам, где има других, непријатно им је да причају на свом језику. Док Немцима није неприродно да причају на свом језику. Мој комшија је Немац, дере се преко терасе без проблема и нико му то неће перципирати као нешто негативно. Али, богами, кад се чује неки други језик... [смех] Да ли ће вас гледати са симпатијама или не са симпатијама, то зависи који језик говорите. Ако сте из Енглеске или Америке, Француске, гледаће вас са симпатијама, ако сте из Србије неће.

Без обзира на лична искуства, која су, наравно, индивидуална и не треба их приписивати свима, постоји погрдан назив за јужњаке – „чефури“:

Можеш да осетиш надмени став... Овде има погрдан израз чефури. Ми смо сви чефури, али чефури ти нису само Срби него сви јужњаци. Сви јужњаци су у истом кошу. И опет бих грешио душу да не кажем да има гомила и гомила сјајних људи и нормалних људи који то контактују.

То је нешто *à la* дизелаш код нас... Људи нижег социјалног слоја, невоспитани...

То су народњаци, необразовани...

Пејоративни изрази „чефур“ за „јужњаке“ у Словенији или, на пример, „чуш“ за Источноевропљане у Аустрији (в. Ivanović 2012, 299-306) изнова потврђују да се симболичка географија и градација „угњеженог оријентализма“, оријентализма који се гнезди у самом себи (енг. *nesting orientalism*), репродукују „јужно“, односно „источно“, где су (симболички, али и политички гледано) север и запад центри највишних вредности, а југ и исток – најнижих (Bakić-Hayden 2006).

Без обзира што саговорници познају живот „и тамо и овде“ и знају како функционишу системи и институције, мишљења о евроинтеграцијма Србије су, опет, испреплетана, а саговорници понекад неодлучни, иако у неким одговорима има трагова евроскептицизма. Испитаница која је, 2000. године, дошла преко агента за запошљавање (који јој је нашао посао) и сада има словеначко

држављанство, жели да се врати у Србију, али не зна да ли ће се то и десити:

Ја мислим, кад посматрамо историју нашу и географију, да ми не можемо да припадамо Европској унији. Да једноставно, овај, ни по географији ни по историји ни по вероисповести, једноставно, ми не припадамо том контексту. Ни по нашем економском развоју. Мислим да је грешка да нон-стоп стремимо ка томе, зато што мислим да стремимо ка нечему што није реално уопште... Како можемо да очекујемо да ћемо бити примљени у једну, да кажем, богату заједницу, кад ми немамо, кад ми не можемо њима да парирамо? Шта ћемо ми то њима донети? Који би био њихов интерес да ми уђемо у ту заједницу? Да је њихов интерес да ми просперирамо, ја не верујем у то. То није логично... Мислим да код нас нису закони проблем у Србији. Само је проблем спровођење закона. Закони су добри. Имамо неке законе који су бољи од закона у Европској унији. На пример, закон којим је забрањено гајење и увожење генетски модификоване хране. То је одличан закон, али нажалост се не спроводи код нас. Историјски, свакако је то корак напред, али, у суштини, ја имам утисак да је цео Балкан, у ствари, нека врста ратног плена глобалног капитала, који буквално пустоши, који доказује силу и, овај, са тог аспекта, не знам да ли је то сада напредак? То питање да ли је за Србију добро или не да уђе у Европску унију, то и није питање. Србија мора да уђе у Европску унију, јер алтернатива не постоји.

Неки испитаници су разочарани тренутним стањем у Србији, односно, свесни су да, после 2000. године, није дошло до промена којима су се надали:

Није ми јасно како да уђе Србија у Европску унију, с обзиром на тренутну политичку ситуацију [председник државе је Томислав Николић, бивши председник Српске напредне странке]. Мислим да се то неће десити... А ако би се десило [да Србија уђе] било би добро... Систем Европске уније, у оквиру кога су постављене неке границе, мере које су примереније за неки нормални живот, далеко примереније од тога што је Србија у стању да успостави сама... 2000. су се људи још увек надали. ОК, ево сад смо се решили... Можда ће сад то да крене? Онда се испоставило да не да неће да крене, него људи су се навикли на лоповлук и бескрупулозност и намножиле су се генерације таквих људи. Како ће се то искоренити, ја немам појма, стварно.

Други су, на пример, „србоскептични“, односно постављају питање како би се Србија снашла у Европској унији. То је случај са саговорницом која је, 2008. године, дошла у Љубљану, на докторске студије, које сада завршава:

Ако ме питаш да ли Србија треба ући у Европску унију, то је магично питање и немогуће је одговорити на то. Немогуће је зато што ни Словенија

није сад репрезентативни примерак најбољег. Словенија је пример како изгледа ући и борити се у Европској унији и цена која се мора платити. Постоји хијерархија у Европској унији и, значи, земље првог круга ипак добијају више бенефиција него оне друге... Улазак у Европску унију не значи ништа Србији ако не организира своју унутрашњу политику. Без обзира да ли ће ући или неће ући, исход неће бити добар ако је унутрашња политика равна нули... Улазак у Европску унију није шала. Ти добијаш еуре, ти добијаш друге банке. Ти добијаш, значи, економску моћ. Ако немаш потенцијал да се с тим носиш то је равно катастрофи. Имамо Грчку као изузетан пример.

Други саговорник каже:

Наравно да [за улазак], само, нажалост, то су сад неке чињенице да Србија није уопште спремна за то, тренутно ни у једном погледу, можда само зато што се тиче културе и спорта, да дели ту неку европску културу и то. Значи, другачије, економски, правно, формално, мислим да стварно није спремна и, нажалост, то је тако оно што је мени као човеку најтеже, не знам кад ће бити... Тако да мислим да је за Србију можда много боље да се окрене неким другим алтернативама. Цео тај апарат око капиталистичког система ми се чини да је Србија превише слаба да уђе у кош са тим, због неког њеног добра и више видим неку будућност... Не видим је тако брзо. Надам се да ће то да се реши с тим Косовом што пре. После тога не видим неке отворене проблеме... Будућност неку видим у тим специјалним, паралелним везама, као што имамо са Италијом, као што имамо са Кином... Сад нешто говоре да ће да се уради са Русијом. Ја би' то урадио и са земљама Јужне Америке, са Индијом... То ми некако позитивно и за народ. Мислим да та нека сарадња, те неке специјалне везе могу да обезбеде нека нова радна места... Није Европа само свет. Немамо шта да понудимо Европској унији, нисмо конкурентни, немамо производе (...) [Словеначке фирме и брендови] не могу да конкуришу Аустрији, Италији, са својим производима, али зато могу на Балкану. Где ћемо ми? На Косову, у Албанију. Мислим можда, али то је сад и због политичке ситуације.

У свом истраживању културних представа међу високообразованим Србима, позитивно настројеним ка уласку земље у ЕУ, Жикић закључује да свима недостаје „оптимизам, тачније став да је могуће да ће 'сутра бити боље' на било ком плану у Србији“ (Жикић 2013, 135), што провејава и кроз одговоре мојих испитаника. Тај песимизам у вези са сутрашњицом јесте и један од разлога зашто су се моји испитаници одлучили да оду из Србије, али и, што је још важније, зашто и даље бирају да остану у Словенији, упркос свим споменутим манама, економској кризи и политичким недоследностима које примећују. Подједнако важно, само стање у Србији, мимо евроинтеграција, за саговорнике делује неповољно (да би они одлучили да се врате „доле“, како кажу). Саговорница која је дошла 2002, две

године после мужа који је добио посао, и планира да сада узме држављанство каже следеће:

Већина друштва, годиште 70 и неко, у то време је ишла из Србије. Идеја да ми одемо мало из Србије, па да се вратимо... Али, ретко ко се вратио. Неки су се вратили. Али, ти који су се вратили били су свесни шта их тамо чека. Значи, да је тотално систем неуређен, да мораш да се нервираш, да се закони уопште не поштују. То је највећа разлика. И ми који смо у Словенији смо доста окренути да се вратимо, али онда треба да будеш спреман на то. Главна разлика између Словеније и Србије је што тамо не постоји... Закони се не поштују и људи су већ на ивици културе, да кажем.

Саговорник који се оженио Словенком каже да није отишао из Србије зато што му је било лоше:

Ја бих могао да живим доле и дан-данас... Сад ми се чини да је некако најгора ситуација. Знаш, оно док је био Милошевић, бар си имао непријатеља, па си мислио: „Само да он оде, све ће кренути“. Сад више не знаш чему да се надаш. И она апатија. И не може да буде боље. То је у ствари најгоре.

Петровићева напомиње да се „представа о Србији у Словенији своди на стереотип о хедонистичком рају, земљи ирационалних, насилних и темпераментних људи са лежерним односом према времену и раду“ (Petrović 2012, 188). Овај закључак деле и неки моји саговорници који сматрају да се Србија у Словенији сагледава као Балкан и да Словенци воле да одлазе у Београд. У време кад сам ја била у Словенији, крајем 2012. године, већ су биле изложене понуде за Нову годину и Београд је био једна од најчешћих дестинација, а свако ко живи у њему судара се, последњих година, крајем децембра, са Словенцима на улицама:

Србија је постала егзотика за Словенце. Пуно младих Словенаца иде у Србију да пије, једе, да се забавља, гледа девојке... То је сад као нека дестинација уживања, забаве, музике...

Саговорник који је, 2002. године, дошао у Љубљану, каже да његови познаници иду у Гучу:

То је за њих као кад идеш у Рио. Музика која се њима свиђа. Пије се, једе се, опуштено, без неких великих строгих правила... Лепо им је кад оду код нас да се опусте. Још увек им је довољно јефтино да се исплати ићи.

Словенци кажу да је тамо „све по домаче“, све је као дома, да су људи непосредни... И тако да можеш да радиш шта хоћеш, да пијеш, разбијаш,

повраћаш по сред улице... Наравно, они се сви, после тог једног викенда, врате у своју уређену државу и препричавају приче о том циркусу.

Насупрот томе, саговорница која је, по основном образовању, историчарка уметности каже да себе Словенци, у области уметности, и даље сматрају Балканом:

То [Балкан] је све пуно страсти, из страсти излази велика уметност и онда Словенци се сврставају увек, у том смислу, у Балкан. И кад узмеш неки каталог, оно приручник и то, обавезно се ту сврставају у Балкан, неки уметнички. А кад је већ до неких других ствари – до уређења, систематичности, онда се сврставају у Европску унију. Просто бирају, знаш, где ће. Балкан доноси ту инспирацију, уметничку разуданост... И романтику, иновативност и онда су ту обавезно. То су радили и пре уласка у Европску унију и то раде и сад.

Узимајући у обзир слична антрополошка истраживања, може се приметити, нажалост, да моји саговорници из Љубљане нису једини који од Србије очекују промене на законодавном и политичком плану, у области здравственог осигурања итд, већ су иста очекивања примећена и у другим квалитативним истраживањима међу држављанима Србије (Жикић 2013; уп. Радовић 2009) и грађанима Аустрије, пореклом из Србије, који живе у Бечу (Крстић 2013). Додуше, као житељи ЕУ и познаваоци прилика у Словенији пре и после уласка, моји саговорници се не уздају ни у Европску унију као гаранта успостављања правне државе у Србији чиме је њихов песимизам подупрт скептицизмом према домаћим, али и словеначким/ЕУ институцијама.

Схватајући културне представе као когнитивно оруђе за тумачење стварности (Жикић 2013, 5), могуће је издвојити неколико кључних мишљења о евроинтеграцијама Србије, која су се понављала у одговорима:

1а) Србији недостају ред, закон, стандарди и организација, што би улазак у Европску унију требало да промени;

1б) Србији недостају ред, закон, стандарди и организација и она, таква каква је, не може да уђе у Европску унију;

2а) Србија треба да уђе у Европску унију зато што, упркос свим манама ЕУ и недостацима глобалног капитализма, не може да опстане изолована и сама;

2б) Србија не може да уђе у Европску унију зато што, упркос свим манама ЕУ и недостацима глобалног капитализма, не може да буде конкурентна са својим производима нити да парира државама чланицама.

Завршна разматрања: да ли је “моје село лепше од Париза”?

И на крају, шта се може закључити на основу културних представа Срба из Љубљане о Европској унији и евроинтеграцијама Србије, узимајући у обзир њихова искуства живљења у Србији и, сада, у Словенији?

Када сам разговарала са испитаницима, понекад, нисам могла одмах да схватим „ко смо то ми?“ и морала бих да прекидам саговорника и постављам потпитања. Понекад бисмо „ми“ били „људи који живе овде“ у Љубљани, али углавном би се то односило на Србе „доле“, док су „они“ Словенци, иако су саговорници дистанцирани од живота у Србији, односно уклопили су се у словеначки систем, ту су засновали породице/живе са породицама, раде и имају/или планирају да узму држављанство Словеније.¹⁷

Позиција „са стране“ мојих испитаника не баца ни мало охрабрујуће светло на стање које постоји у Србији, упркос томе што недоследности и неправичности система постоје и у Словенији. Међутим, њихова „птичија“ перспектива ипак има предности у односу на нашу – „жабљу“. На пример, у споменутом истраживању културних представа међу високообразованим Србима, проевропски оријентисанима, Жикић је добро уочио да су њихова искуства о ЕУ посредна и да, не само да је не познају, већ и, на неки начин, бирају да о њој размишљају само кроз позитивне аспекте (Жикић 2013). Мишљења Срба из Словеније о евроинтеграцијама Србије би могла да послуже актуелној власти за преиспитивање јавних политика, односно за спровођење промена у систему, мимо декларативног доношења закона. Како се види из примера, ни Европска унија није свевидећи полицајац, нити ће сам улазак у њу „посветити“ и побољшати Србију без напора државе и њених грађана. Искуства нису стриктно подељена на „добра и лоша“, „црна и бела“ и људи углавном не могу да разлуче да ли би била предност или не за Србију да уђе у Европску унију. У случају Словеније, многи сматрају да није Европска унија донела Словенији уређеност и организованост, већ њена дугогодишња унутрашња политика (упркос свим манама, сивим зонама и „рупама“ у систему). Самим тим се претпоставља да су закони, ред и организација предуслов евроинтеграција, односно да би Србија морала таква да буде пре уласка. Ако су тога свесни Срби који су већи део свог живота провели у Србији

¹⁷ Користећи се етнографијом појединачних наратива, односно методологијом дубинског интервјуа са једном хрватском мигранткињом која живи у Немачкој, Јасна Чапо Жмегач је добро учила да, иако се „ми“ обично односи на идентификацију са друштвом пријема, када се прича о странцима у Немачкој, њена саговорница се такође поистовећује са њима, односно са другима у Немачкој (Саро Жмегаћ 2008, 332-333).

и ако они то примећују, како је онда могуће очекивати да Србију неко други „озбиљније“ схвати? Оставићу отвореним питање да ли ЕУ може не само да „натера Србију да дође до појила“, већ и да ли може да је „натера да пије“? С друге стране, сви испитаници се надају да би евентуални улазак Србије у ЕУ донео промене на административном, институционалном и законодавном плану, односно да би закони морали да се поштују, а земља морала да се дисциплинује, што су кључна очекивања и Срба који живе у Србији и ишчекују ЕУ (Жикић 2013).

У неком наредном истраживању, требало би се посветити официјелном туристичком маркетингу Србије: да ли бирамо да будемо Балкан Балкана? Иако постоје примери повратника који улажу у Србију¹⁸, такви примери су и даље ретки и храбри. Зато се може рећи да више не важи да је „моје село лепше од Париза“. У ствари, узимајући у обзир величину српске емиграције и све бројније академске миграције, то никада није ни важило, пошто таква ситуација не може да настане „преко ноћи“.¹⁹

Када је у питању однос према странцима, саговорници примећују да се користи погрдни назив за „јужњаке“ – „чефури“. Сем као потврда симболичког репродуковања културних, европских, политичких, једном речју, цивилизацијских вредности, које опадају од севера и запада ка југу, односно истоку, то истовремено потврђује и постојање анимозитета у ЕУ према мигрантима, али и показује сегрегацију миграната у ЕУ на „добре“ (Западноевропљане) и „лоше“ (чефури).

Иако сам имала неколико саговорника који раде у српском културном удружењу, овде се нисам фокусирао на истраживање српских културних удружења, већ на наративе појединаца и њихова транснационална искуства. С обзиром на све телекомуникационе и глобализацијске промене, унапређене саобраћајне везе и информатичку писменост, многи људи имају транснационална искуства (мада се тај појам првенствено повезује с мигрантима):

¹⁸ Нпр. предузетници у селу Смољинац, уп. Antonijević (2013); в. Selo preduzetnika i zamkova, *Vesti*, 5. мај 2010. Преузето са: <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/50383/Selo-preduzetnika-i-zamkova> (приступљено 8. 1. 2013); Смољинац, село предузетника, *Правда*, 31. јул 2011. Преузето са: <http://www.pravda.rs/2011/07/31/smoljinac-selo-preduzetnika/> (приступљено 8. 1. 2013).

¹⁹ Примера ради, према извештају Светског економског форума о „одливу мозга“ за 2011. годину, Србија је на 136. месту, од 139 анализираних земаља, односно, од ње већи „одлив мозга“ имају још само Свазиленд, Босна и Херцеговина и Киргистан (http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2011&mm=03&dd=23&nav_id=501174).

пријатељства, одржавање породичних веза, пословна сарадња, искуства са студијских боравака у иностранству и сл. Наведени дискурси, засновани на личним транснационалним искуствима, говоре о многоструким лојалностима, али и практичним потребама и изборима за омогућавање бољег и квалитетнијег живота својој породици и себи. Како се показује у мом истраживању, моји испитаници, у том погледу, субјективно јесу постали грађани Европске уније, иако су понеки осетили дискриминацију на основу српског порекла. Они примећују шта недостаје Србији и њеним становницима да би постали део те европске заједнице држава. Таква, транснационална искуства и транснационални животи управо потиру могућност стриктне поделе Европе на ЕУ и неЕУ, али представљају и експлицитну критику система из кога су отишли. С обзиром на потребу усаглашавања јавних политика према емигрантима и имигрантима ради уласка у Европску унију,²⁰ истраживање изнесено у овом раду може да представља важан практични допринос том процесу и подстицај за наредна истраживања.

Извори

B92. 2011. *Odliv mozgova pretaće čim svi odu*. http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2011&mm=03&dd=23&nav_id=501174 (приступљено 5. 2. 2013).

Komesarijat za izbeglice i migracije. 2012. *Komunikacijska strategija za povećanje javne svesti o potrebama i problemima migranata*. Vlada Republike Srbije: Beograd. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/Komunikaciona_strategija.pdf (приступљено 1. 2. 2013).

Политика. 2011. Србија у бројевима. Све о попису становништва 2011. године. *Политика* (додатак), 28. новембар, 9, 11.

Политика. 2012. Најмање 30.000 особа годишње одлази из Србије. *Политика*, 18. децембар. Преузето са:

²⁰ Влада Републике Србије, Стратегија за управљање миграцијама, *Службени гласник РС* 55 (05) и 71 (05) – исправка, 101 (07) и 65 (08), 1999, 3. Преузето са: <http://media.dijasporanis.com/2014/02/Strategija-za-upravljanje-migracijama-2009.pdf> (приступљено 10. 9. 2015); Влада Републике Србије, *Миграциони профил Републике Србије за 2011. годину*, Београд, 2011, 30. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2011.pdf (приступљено 10. 9. 2015); Komesarijat za izbeglice i migracije, *Komunikacijska strategija za povećanje javne svesti o potrebama i problemima migranata*, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2012. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/Komunikaciona_strategija.pdf (приступљено 1. 2. 2013).

http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/Najmanje-30_000-osoba-godisnje-odlazi-iz-Srbije.lt.html (приступљено 30. 12. 2012).

Правда. 2011. Смољинац, село предузетника. *Правда*, 31. јул. Преузето са: <http://www.pravda.rs/2011/07/31/smoljinac-selo-preduzetnika/> (приступљено 8. 1. 2013).

Radio Student. <http://www.radiostudent.si/druzba/kontrola-leta> (приступљено 2. 2. 2013).

Srpski kulturni centar *Danilo Kiš*. 2013. <http://www.dkis.si/> (приступљено 2. 2. 2013).

The Government of the Republic of Serbia. 2014. *European Orientation of the Serbian Citizens. Public Opinion Poll*. Преузето са:

http://www.seio.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/istrazivanja_javnog_mnjenja/opinion_poll_14.pdf (приступљено 14. 11. 2014).

Večernje novosti. 2012a. Ljubljana: Žestok sukob policije i demonstranata, desetine povređenih. *Večernje novosti*, 30. novembar. Преузето са: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:408341-Ljubljana-Zestok-sukob-policije-i-demonstranata-desetine-povredjenih> (приступљено 30. 12. 2012).

Večernje novosti. 2012b. Sukobi u Ljubljani: Povređenih 30, uhapšeno 33. *Večernje novosti*, 1. decembar. Преузето са:

<http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:408504-Sukobi-u-LjubljaniPovredjenih-15-uhapseno-30> (приступљено 30. 12. 2012).

Vesti. 2010. Selo preduzetnika i zamkova. *Vesti*, 5. maj. Преузето са: <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/50383/Selo-preduzetnika-i-zamkova> (приступљено 8. 1. 2013).

Влада Републике Србије. 1999. Стратегија за управљање миграцијама. *Службени гласник РС* 55 (05) и 71 (05) – исправка, 101 (07) и 65 (08). Преузето са: <http://media.dijasporanis.com/2014/02/Strategija-za-uravljanje-migracijama-2009.pdf> (приступљено 10. 9. 2015).

Влада Републике Србије. 2010. *Миграциони профил Републике Србије за 2010. годину*. Република Србија. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2010.pdf (приступљено 10. 9. 2015).

Влада Републике Србије. 2011. *Миграциони профил Републике Србије за 2011. годину*. Београд. Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/migracije/Migracioni_profil_Republike_Srbije_za_2011.pdf (приступљено 10. 9. 2015).

Литература

- Antonijević, Dragana. 2013. *Stranac ovde, stranac tamo. Antropološko istraživanje kulturnog identiteta gastarbajtera*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- АНТОНИЋ, Слободан. 2012. *Лоша бесконачност: прилози социологији српског друштва*. Београд: ЈП Службени гласник и Досије студио.
- Bakić-Hayden, Milica. 2006. *Varijacije na temu „Balkan“*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju i I.P. "Filip Višnjić".
- Bauder, Harald. 2006. *Labor Movement. How Migration Regulates Labor Markets*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Bélorgey, Nathalie, Birgit Garbe-Emden, Sabine Horstmann, Andrea Kuhn, Dita Vogel and Paul Stubbs. 2012. *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe* (VT/2010/001). Synthesis Report. Köln: Gesellschaft für Versicherungswissenschaft und gestaltung e.V.
- Bobić, Mirjana i Marija Babović. 2009. Међународне миграције у Србији – стање и политике. *Sociologija* LV (2): 209-228.
- Borneman, John and Fowler, Nick. 1997. Europeanization. *Annual Review of Anthropology* 26: 487-514.
- Castles, Steven, Hein de Haas, and Mark J. Miller. 2014. *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Čapo Žmegač, Jasna. 2008. „Parochial Transnationals: Being of Croatian Descent in Germany“. In *Dynamics of National Identity and Transnational Identities in the Process of European Integration*, ed. Elena Marushiakova, 323-338. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Đorđević Crnobrnja, Jadranka. 2010. „Iz Beograda sam“. Prilog proučavanju etničkog identiteta Srba u Sloveniji. *Traditiones* 39 (1): 83-98.
- Gábrity-Molnár, Irén. 2008. *The 50 Years of Serbian Migration*, 1-10. Available from: http://www.geography.unibe.ch/content/e9500/e10055/e10639/e15175/e15282/e15286/GabrityMolnarIrenSerbianmigration2008_eng.pdf (приступљено 30. 12. 2012)
- Grečić, Vladimir. 2002. The Role of Migrant Professionals in the Process of Transition in Yugoslavia. *Međunarodni problemi* LIV (3): 253-271.
- Ivanović, Vladimir. 2012. *Geburtstag pišeš normalno. Jugoslovenski gastarbajteri u Austriji i SR Nemačkoj*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.
- Крстић, Марија. 2013. *Европеизација у Србији почетком XXI века. Антрополошка анализа социо-културних промена у периоду евроинтеграција*. Докторска дисертација. Библиотека Одељења за

етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду, 171-210.

Kupiszewski, Marek, Dorota Kupiszewska, Vladimir Nikitović. 2012. *Uticaj demografskih i migracionih tokova na Srbiju*. Beograd: Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji.

Martin, Philip, Manolo Abella, and Christiane Kuptsch. 2006. *Managing Labor Migration in the Twenty-first Century*. New Haven and London: Yale University Press.

Medica, Karmen. 2012. Migrants in Europe: between Integration and Disintegration, in the Context of Contemporary Contradictions and Paradoxes. In *Migration and Identity. Historical, Cultural and Linguistic Dimensions of Mobility in the Balkans*, ed. Petko Hristov, 148-59. Sofia: Paradigma.

Milenković, Miloš. 2014. *Antropologija multikulturalizma. Od politike identiteta ka očuvanju kulturnog nasleđa*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Olsen, Johan P. 2002. *The Many Faces of Europeanization*. ARENA Working Papers 1/2 Oslo: University of Oslo. Available from: http://www.arena.uio.no/publications/wp02_2.htm (приступљено 22. 10. 2012)

Özden, Çağlar. 2006. “Educated Migrants: Is There Brain Waste?“. In *International Migration, Remittances, and the Brain Drain*, eds. Çağlar Özden and Maurice Schiff, 227-244. Hampshire and New York: The World Bank and Palgrave Macmillan.

Petrović, Tanja. 2009. *A Long Way Home: Representations of the Western Balkans in Political and Media Discourses*. Ljubljana: Peace Institute.

Petrović, Tanja. 2012. *Yuropa. Jugoslovensko nasleđe i politike budućnosti u postjugoslovenskim društvima*. Beograd: Fabrika knjiga.

Prelić, Mladena. 2009. The Serbs in Slovenia: a New Minority. *Bulletin of the Institute of Ethnography SASA LVII* (2): 53-68.

Радовић, Срђан. 2009. *Слике Европе. Истраживање представа о Европи и Србији на почетку XXI века*. Београд: Етнографски институт САНУ.

Schiff, Maurice. 2006. “Brain Gain: Claims about Its Size and Impact on Welfare and Growth are Greatly Exaggerated“. In *International Migration, Remittances, and the Brain Drain*, eds. Çağlar Özden and Maurice Schiff, 201-225. Hampshire and New York: The World Bank and Palgrave Macmillan.

Stojić, Marta. 2009. The Erased in Slovenia: Is There an End to the Story? *Bulletin of the Institute of Ethnography SASA LVII* (2): 69-80.

Стојић Митровић, Марта. 2012. Светска економска криза као индикатор системске дискриминације миграната: пример мигрантских

грађевинских радника у Словенији. *Гласник Етнографског института САНУ* LX (1): 33-48.

Vertovec, Steven. 2009. *Transnationalism*. London and New York: Routledge.

Жикић, Бојан. 2013. *Слике у излогу. Културне представе о Европској унији као средство описивања паралелне стварности стању у Србији 1991-2011*. Београд: Српски генеалогски центар и Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду.

Marija Brujić

“So close, and yet so far”: the cultural notions on EU integration of Serbia among immigrants in Ljubljana

Accepting the interpretation that “cultural notions” are tools of cultural cognition and using transnationalism as a framework for the understanding of migratory experiences, in this paper I explore the following: what Serbian immigrants in Slovenia think on European integration of Serbia and the European Union? On the one hand, the paper emphasizes the ongoing and unstoppable emigration of highly educated people from Serbia. On the other hand, the paper draws attention to what “ordinary” people have to say about the “big issues” or, in this case, large processes, such is EU integration. Transnational experiences of my respondents, based on the life in Serbia and in Slovenia, at the same time may represent an important sign to migratory policy makers by providing possible answers to the question: why do people still emigrate from Serbia to the EU when we are on the “European way”?

Key words: cultural notions, European Union, Euro integration, Serbia, transnationalism, “brain drain”